

Ольга ЖУЛИНСЬКА-ЯРУЧИК
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

УКРАЇНСЬКА ТЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ ПОЛЬСЬКОГО ЧАСОПИСУ «WIADOMOŚCI LITERACKIE» (1924-1939)

У статті розглядаються тематика, проблематика та ідейна спрямованість публікацій часопису «Wiadomości Literackie» (1924-1939). Аналізуються тексти української тематики та публікації творів української літератури в польських перекладах.

Ключові слова: культура, співпраця, творчість, критика.

Thematics, problematics and ideological direction of publications of the periodical «Wiadomości Literackie» have been studied in the article. There is an analysis of texts on the Ukrainian thematics and publications of Ukrainian literary works translated into the Polish language.

Key words: culture, cooperation, creation, criticism.

W pracy rozpatrywana jest tematyka, problematyka i ukierunkowanie ideologiczne artykułów opublikowanych na łamach czasopisma «Wiadomości Literackie» (1924-1939). Zostały przeanalizowane teksty podejmujące tematykę ukraińską i publikacje utworów literatury ukraińskiej w tłumaczeniu na język polski.

Słowa kluczowe: kultura, współpraca, twórczość, krytyka.

У міжвоєнному 20-літті польські суспільно-культурні й літературні часописи, що були скеровані переважно до інтелектуальної чи політичної еліти, відігравали важливу роль у культурному та громадському житті країни, незважаючи на величину їх накладу і рівень досягнутої ними популярності у суспільстві²⁸.

Найбільшим, найавторитетнішим і найкраще редагованим мистецьким часописом у II Речі Посполитій були, без сумніву, «Wiadomości Literackie» [1, 104]. Часопис видавався з 1924 р. до 1939 р. у Варшаві²⁹. Засновником та одночасно головним редактором тижневика був відомий польський публіцист, критик, колишній редактор місячника «Skamandr» Мечислав Єжи Гридзевський [19, 209-210]. Видавцями

²⁸ За А. Paczkowskim (*Prasa polska w latach 1918-1939*, Warszawa 1980), серед польської преси у II Речі Посполитій суспільно-культурні і літературні часописи становили нечисленну категорію – ніколи не перевищували 5% газетних заголовків.

²⁹ Тижневик «Wiadomości Literackie» існував до березня 1981 р. Після смерті М. Гридзевського у січні 1970 р., його редагував М. Хмільовець, а з травня 1974 р. – С. Коссовська.

«Wiadomości Literackie» були М.Гридзевський та А.Борман, останній займався виключно адміністративно-фінансовим боком часопису. До 3 вересня 1939 р. вийшло 829 чисел видання.

Тираж часопису не перевищував дванадцяти-чотирнадцяти тис. примірників. Польська дослідниця І.Мацієвська зазначає, що у найплідніші періоди розвитку тижневика його тираж становив тринадцять тисяч [11, 121]. Кількість читачів була, без сумніву, більшою у кілька разів, ніж кількість надрукованих і передплатуваних примірників видання, проте «*Wiadomości Literackie*» залишалися часописом з досить обмеженим радіусом суспільного впливу, періодичним виданням, яке було спрямоване переважно на інтелектуальну частину польського суспільства і невеликий відсоток інтелігенції [13, 262].

Колишній працівник «*Wiadomości Literackie*» Т.Терлецький у своїх спогадах зазначав, що часопис не був адресованим до закритого кола читачів, а був популярним, еkleктичним періодичним виданням, яке інформувало своїх читачів про всі останні літературно-мистецькі новинки не лише в Польщі, а й у світі [20, 115-128]. Перед усім «*Wiadomości Literackie*» друкували на своїх сторінках інформацію про події з літературного життя Польщі, Росії, Англії, Франції, Америки. Не залишали поза увагою й літературне життя України, Чехії, Словаччини, Болгарії. Тижневик розширив читацьку зацікавленість і серед технічної інтелігенції та поляків єврейського походження, яких цікавила польська культура [17, 102].

Програма видання, що мала свою внутрішню логіку та структуру, достатню завершеність та оригінальність в естетичних настановах, дозволяє розглядати її як локально взяте самоцінне явище літературного розвитку і навіть як певний етап в історії польської літературної критики. Вступна стаття у першому числі «*Wiadomości Literackie*» (1924 р.) окреслює мету у вигляді ідейної декларації нового видання: «*Pismo nasze stawia sobie przede wszystkim cele informacyjne. Pragnie przyczynić się w miarę sił i możliwości do nawiązania zerwanego od dawna kontaktu ze sztuką i kulturą europejską. (...) Nie reprezentuje żadnej szkoły estetycznej. Nie walczy o tę czy inną doktrynę. Nie broni i nie chce żadnych dogmatów, krępujących swobodę twórczości. Dlatego proklamuje hasła uczciwej pracy w imię sztuki (...)*» [22, 1]..

Творчість колишнього поетичного угруповання «Skamandr»³⁰, члени якого після закриття їхнього періодичного видання «Skamandr» (1926 р.) зосередилися навколо «*Wiadomości Literackie*», спрямувала варшавський

³⁰ До найвизначніших членів поетичної групи «Skamandr» належали відомі польські письменники: Л.Стафф, Я.Івашкевич, Я.Лехонь, А.Слонімський, Ю.Тувім, К.Вежинський.

часопис у бік демократичного лібералізму і пацифізму [16, 26]. Проте часопис не пропагував спільного, конкретно визначеного й ідейного світогляду. «*Najbliższe twórcom «Wiadomości» były postawy humanizmu, demokratyzmu czy liberalizmu etycznego»* [4, 88].

На сторінках тижневика друкувалися передусім скамандрити: Ю.Тувім, А.Слонімський, К.Вежинський, Я.Лехонь, Я.Івашкевич, Ю.Вітлін, С.Балінський. Писали до нього також Є.Леберт, Т.Бой-Желінський, К.Прушинський, М.Хороманський, З.Уніловський, А.Янта-Полчинський, М.Павліковська-Ясножевська, К.Іжиковський, М.Валицький, С.Оссовський, В.Ледницький, Б.Вінавер. Карикатури малювали З.Чермянський, В.Дашевський та інші.

Відповідальним за відбір віршів у часописі був відомий польський поет, колишній член поетичного угруповання «*Skamandr*» Ю.Тувім [9, 297]. Він разом з А.Слонімським і М.Гемарем належав до головних працівників «*Wiadomości Literackie*» [9, 358].

У часописі можна віднайти також статті авторів, які не поділяли політичних уподобань редакційної колеги тижневика [18, 193]. У такому випадку єдиним критерієм відбору матеріалу до «*Wiadomości Literackie*» був талант та інтелігентність публіциста. Яскравим доказом того, наскільки тижневик був відкритим для публіцистів різних ідейних переконань, є стаття П.Гулька-Лясковського на сторінках «*Wiadomości Literackich*», в якій публіцист зазначав: «*Wiadomości Literackich*», в якій публіцист зазначає: «...w piśmie tym spotyka się dotychczas tylu różnych pisarzy, należących do zgoła odległych obozów, szkół, partii i mających tak różne poglądy. Gdyby «*Wiadomości*» były salonem, gospodarza tego salonu należałoby uważać za wyjątkowy talent organizacyjny i towarzyski, iż ludzi unikających się gdzie indziej potrafi łączyć, zespalać, zbliżać pod swoją strzechę» [30, 2].

Спочатку «*Wiadomości Literackie*» виходили як популярна літературна газета з превалюванням інформаційних матеріалів та нарисів [13, 259]. З 30-х років на його сторінках почали друкуватися переважно проблемні статті на суспільно-культурологічну, літературну і політичну тематику. Були це статті різних жанрів – теоретичні і критичні тексти, фейлетони, анкети, репортажі, літературні конкурси³¹, а також гострі полеміки і навіть анекдоти. «*Wiadomości Literackie*» друкували монотематичні числа, присвячені творчості польських³² та світових письменників і

³¹ Зокрема, конкурс на найкращу новелу чи критичну статтю.

³² Зокрема, Міцкевичу, Словацькому, Прусові, Кохановському, Жеромському, Виспянському, Стаффу, Реймонту та ін.

мислителів³³, містам та регіонам Польщі³⁴, а також окремим країнам чи подіям загальносвітового значення. Таких чисел у 1924-1939 рр. вийшло близько сорока [7, 105], у них були порушені питання з суспільної та політичної проблематики (наприклад, спеціальні числа, присвячені польській книжці, жіночій творчості, культурі СРСР тощо) [32].

У «*Wiadomościach Literackich*» приділялось багато уваги й українській проблематиці. Редакційна колегія розміщала на сторінках тижневика інформаційні матеріали, що стосувалися української літератури, культури, мистецтва. У рубриці «Зарубіжна хроніка» віднайдемо рецензію на фільм О.Довженка «Земля», інформацію про появу есеїв українського критика М.Рудницького під назвою «Між ідеєю і формою» [29, 5], в яких автор полемізує з теоріями Бжозовського, Бергсона та ін. мислителів. У рубриці «Перегляд преси – в іноземців» надруковані, наприклад, нотатки про те, що тридцять восьме число «Часу» містить кореспонденцію В.Петшака зі Львова під назвою «Незнана українська література» [33, 7], у першому числі часопису «Ateneum» є стаття Є.Маланюка «Душа України» [35, 6], а «*Przegląda Współczesnego*» (вісімдесят сьоме число) опублікував статтю Д.Донцова, в якій він характеризує нові тенденції в українській літературі [27, 4] тощо.

У «*Wiadomościach Literackich*» Є.Маланюк у статті «Українська поезія останньої доби» [14, 2] широко представив тогочасне літературне життя України, а також проаналізував стильову доміную творів П.Тичини, Є.Плужника, М.Вороного, В.Сосюри, Ю.Липи, відзначив високий інтелектуальний рівень доробку неокласиків, зупинився також і на творчості молодих поетів Шкуруція, Терещенка та української еміграції в Польщі.

У часописі віднайдемо нотатки щодо появи нових українських книжок, зокрема спогадів К.Поліщука про літературний Київ 1919 р. у книжці «У вирі революції» [23, 4], нового видання у Києві ілюстрованого «Кобзаря» Т.Шевченка [8, 3], в який увійшли не лише надруковані раніше вірші, а й епічні поеми.

«*Wiadomości Literackie*» на своїх сторінках публікували повідомлення щодо видань перекладів українських творів (зокрема, наприклад, про видання у Варшаві 1937 р. роману «Мотря» Б.Лепкого, який є першою частиною до тетралогії «Мазепа», у перекладі М.Лазар-Беньковської [34, 8], про видання також у Варшаві першого тому роману У.Самчука «Волинь» у перекладі Т.Холлендера [36, 8]) та інформували про вихід

---

³³ Зокрема, Байрону, Т.Манну, Гюго, Канту та ін.

³⁴ Зокрема, Гданську, Варшаві, Закопаному, Шльонську та ін.

українського перекладу твору Ю.Словацького «Мазепа» у перекладі і з передмовою М.Зерова [26, 4], видання у Києві перекладу поеми А.Міцкевича «Пан Тадеуш», який здійснив М.Рильський [25, 4].

«*Wiadomości Literackie*» подавали описи та рецензії на українські часописи, зокрема на «Літературні вісті», «Час», розміщували повідомлення про нові українські видання (наприклад, про вихід у Києві комуністичних літературних часописів «Нова генерація», «Покоління», а у Харкові – місячника «Червоний шлях», про видання у Києві Українською Академією наук періодичного видання «Література», присвяченого літературі та теорії мистецтва), а також інформували про розміщення польськими часописами: «*Sygnaty*», «*Biuletyn Polsko-Ukraiński*» статей на українську тематику.

Автори часопису друкували також свої рецензії на нові книжки з польсько-української тематики, зокрема на книжку видатного польського діяча Л.Василевського «Українська національна справа в її історичному розвитку» [37, 3], роман-епопею С.Вінценза «На високій полонині» [3, 5], монографію М.Хандельсмана, присвячену національному рухові на Україні і ролі Шевченка «*Ukraińska polityka ks. Adama Czartoryskiego przed wojną krymską. Rozwój narodowości nowoczesnej*» [10, 4], вміщену у XXV том праць Українського наукового інституту, книжку А.Бохенського, С.Лося, В.Бончковського «*Zagadnienie polsko-ukraińskie w Ziemi Czerwieńskiej*» [2, 4] тощо.

Редактори «*Wiadomości Literackie*» також подавали цікаві статті з українських літературних газет та часописів. Наприклад, помістили передрук цікавої статті М.Степняка з першого числа українського літературного часопису «Червоний шлях», в якій автор, обговорюючи твори І.Франка «*Voas constrictor*» і Б.Пруса «Повернена хвиля», наголошує на тому, що твір Б.Пруса мав певний вплив на твір І.Франка [28, 4].

У статті «Українець про польських поетів» подається відгук на статтю Є.Маланюка «У сусідів» [21, 2], що була надрукована в українському емігрантському місячнику «Мамай». Автор дискутує з українським поетом з приводу оцінки творчості А.Сломінського й російських впливів на польських поетів. Надзвичайно влучною називає автор відгуку оцінку Є.Маланюка поезій Я.Лехоня. У цілому автор статті погоджується з аналізом творчості найвидатніших тогочасних польських поетів, котрий подав Є.Маланюк у часописі «Мамай».

За п'ятнадцять років існування «*Wiadomości Literackie*» кілька разів друкували на першій сторінці публікації на українську тематику, які торкалися важливих аспектів польсько-українського діалогу. Так, зокрема, на першій сторінці газети був розміщений репортаж із Кракова про відкриття української кафедри в Ягеллонському університеті під керівництвом

Богдана Лепкого [24, 1]. У публікації обговорювалася літературна творчість Б.Лепкого, його художні переклади з обох літератур та діяльність у справі розвитку польсько-українських літературних відносин, зокрема видання посібників з історії української літератури польською мовою.

Зрозуміло, що більшість публікацій на українську тематику були пов'язані з творчістю української еміграції в Польщі та культурним життям на західноукраїнських землях, які у той час належали до Польщі. Проте час від часу газета друкувала інформацію із Радянської України. У статті «Філомани в Одесі» [5] подається інформація про знахідки з одеського архіву щодо перебування Адама Міцкевича в Одесі, про таємний нагляд російської поліції та відмову поштмейстера Максима Македонського копіювати приватні листи польського поета. У двадцять четвертому числі за 1927 р. часопис інформує про те, як Сергій Єфремов випадково натрапив на невідомий рукопис Т.Шевченка від 1844 р., який поліція вилучила разом з іншими документами 1847 р. у Миколи Костомарова [12, 3]. У рукопису містились поезії Шевченка та ілюстрації художників Детамбела і Вещилова.

Починаючи з 1935 р., часопис друкував дискусійні публікації на тему українського питання у Польщі, в яких брали участь Мечислав і Ксаверій Прушинські, Марія Домбровська, Пйотр Дунін-Борковський, Зигмунд Новаковський, Станіслав Красицький та інші польські письменники й публіцисти.

Із 1936 р. на сторінках «*Wiadomości Literackie*» активно обговорювалось питання Волині. Оскільки у міжвоєнному 20-літті вона належала до II Речі Посполитої, то у польських культурних колах велися дискусії щодо національної політики польського уряду на Волині; так, стосовно її долі висловлювали свої міркування Марія Домбровська і Ксаверій Прушинський. У репортажі «Право до Волині», написаному восени 1936 р. у Луцьку, К.Прушинський порушує питання її культурної специфіки. Автор описує долю У.Самчука та обговорює його роман «Волинь», який називає великою селянською хронікою у стилі М.Домбровської [15, 3].

Як бачимо, редакційна колегія «*Wiadomości Literackie*» постійно інформувала своїх читачів про події, що відбувалися в українському культурному і літературному житті. І хоч українська проблематика на сторінках часопису не була першочерговою, однак її зміст демонструє зацікавленість польської інтелігенції культурою та літературою України. Друкуючи на своїх сторінках переклади творів видатних українських письменників (Т.Шевченка, Є.Маланюка, Б.Лепкого, С.Гординського та багатьох ін.) та відгуки на нові збірки творів українських письменників та діячів, «*Wiadomości Literackie*» у такий спосіб намагалися познайомити

польське суспільство з культурними і літературними надбаннями українського народу.

«*Wiadomości Literackie*» були єдиним польським суспільно-культурним часописом, який, спираючись виключно на підтримку читачів, витримав перевірку часом. У 1940 р. часопис під редакцією Гридзевського почав виходити на еміграції [6]. «*Dzisiaj... tygodnik pozostaje pamięcią o podróży przez kulturę międzywojnia. Jest jednak pamięcią o kilku założeniach, tyleż aktualnych, co trudnych do osiągnięcia, które uznać można za warte uwagi nie tylko przy redagowaniu tygodników społeczno-literackich*» [7, 109]

Можна сперечатися про глибину осмислення української тематики й проблематики на сторінках цього періодичного видання, про ступінь засвоєння та сприйняття чи несприйняття її в польському суспільстві, але безсумнівною заслугою «*Wiadomości Literackie*» є намагання ознайомили читачів із зразками класичної та сучасної української літератури, культури і мистецтва, налагодити діалог між культурами двох слов'янських народів і розгорнути перспективу для польсько-українського порозуміння і зближення.

1. Albert A. Najnowsza historia Polski 1918-1980. – Londyn, 1991.
2. Bocheński A., Łoś S., Bączkowski W. // «Zagadnienie polsko-ukraińskie w Ziemi Czerwieńskiej» // «*Wiadomości literackie*». – 1938. – nr 11 (803). – S. 4.
3. Bystron J. Epopea huculska // «*Wiadomości literackie*». – 1937. – nr 13. – S. 5. (Recenzja powieści Stanisława Vincenza «Na wysokiej połoninie»).
4. Czerniecki M. «*Wiadomości Literackie*» – awangarda liberalizmu w Polsce // *Cywilizacja*. – 2003. – nr 6. – S. 88-98.
5. Filomaci w Odesie // «*Wiadomości Literackie*». – 1926. – nr 3.
6. Habielski R. Niezłomni, nieprzejednani. Emigracyjne *Wiadomości* i ich krąg 1940-1980. – Warszawa, 1990.
7. Habielski R. «*Wiadomości Literackie*» 1924-2004 // *Studia Medioznawcze*. – 2004. – nr 3(18). – S. 105-109.
8. Ilustrowany «*Kobzar*» Szewczenki // «*Wiadomości literackie*». – 1931. – nr 35. – S. 3.
9. Książka o Grydzewskim. – Londyn, 1971.
10. Kułakowski S. Polityka ukraińska ks. Adama // *Wiadomości literackie*. – 1938. – nr 7. – S. 4-10. (Recenzja monografii Marcelego Handelsmana «Ukraińska polityka ks. Adama Czartoryskiego przed wojną krymską. Rozwój narodowości nowoczesnej». T. XXV. *Prac Ukraińskiego Instytutu Naukowego*. – Warszawa, 1937).
11. Maciejewska I. Z zagadnień redakcyjnych «*Wiadomości Literackich*» / *Biuletyn Naukowy Wydziału Dziennikarstwa*. – 1961. – s. 121.

-
12. Nieznany rękopis Szewczenki // «Wiadomości literackie». – 1927. – nr 24. – S. 3.
  13. Paczkowski A. Prasa polska w latach 1918-1939. – Warszawa, 1980.
  14. Poezja ukraińska ostatniej doby // «Wiadomości Literackie». – 1933. – nr 4. – S. 2.
  15. Pruszyński K. Prawo do Wołynia // «Wiadomości literackie». – 1936. – nr 43. – S. 3.
  16. Sierocka K. Warszawskie periodyki literackie lat 1918-1939 (Cz. I) // Warszawa II Rzeczypospolitej 1918-1939. Z. 4. – Warszawa, 1972.
  17. [Stempowski J.] Hostowiec P. «Wiadomości Literackie» jak je pamiętam // XXX-lecie Wiadomości. – Londyn, 1957. – S. 102-109.
  18. Stradecki J. W kręgu Skamandra. – Warszawa, 1977. – S. 193.
  19. Supruniuk M. Grydzewski Mieczysław Jerzy // Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny. – Warszawa, 2000. – S. 209-210.
  20. Terlecki T. Mieczysław Grydzewski // Kultura. – 1970. – nr 4(271). – S. 115-128.
  21. Ukrainiec o poetach polskich // «Wiadomości Literackie». – 1924. – nr 17. – S. 2.
  22. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1924. – nr 1. – S. 1.
  23. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1924. – nr 14. – S. 4.
  24. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1928. – nr 3. – S. 1.
  25. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1928. – nr 4. – S. 4.
  26. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1928. – nr 20. – S. 4.
  27. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1929. – nr 6. – S. 4.
  28. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1929. – nr 19. – S. 4.
  29. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1932. – nr 36. – S. 5.
  30. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1933. – nr 27. – S. 2.
  31. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1933. – nr 34. – S. 4.
  32. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1933. – nr 47.
  33. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1937. – nr 10. – S. 7.
  34. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1937. – nr 35. – S. 8.
  35. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1938. – nr 3. – S. 6.
  36. Wiadomości Literackie. – Warszawa, 1938. – nr 25. – S. 8.
  37. Więckowska H. Ukraina // «Wiadomości literackie». – 1928. – nr 32. – S. 3. (Recenzja książki Leona Wasilewskiego «Ukraińska sprawa narodowa w jej rozwoju historycznym»).